

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فیش منبر

قیام خونین ۱۵ خرداد

۱۵ خرداد جرقه انقلاب اسلامی

کانال فیش منبر و مرثیه در ایتا

<https://eitaa.com/fishemenbar>

عرضه در سایت طلبه یار = <http://www.talabeyar.ir>

قیام ۱۵ خرداد) [۱۳۴۲ش](#)، تجمع و راهپیمایی مردم برخی از شهرهای [ایران](#) در اعتراض به دستگیری [امام خمینی](#) از علما و استادان [حوزه علمیه قم](#) بود. تظاهرات در [قم](#)، [تهران](#) و [ورامین](#) به خشونت کشیده شد و تعدادی از مردم کشته و مجروح شدند .

دستگیری امام خمینی بخاطر سخنرانی او در [مدرسه فیضیه](#) علیه رفتارهای [محمد رضا پهلوی](#) شاه وقت ایران بود. در این سخنرانی حکومت وقت به حکومت [یزید](#) تشبیه شده بود. آیت الله خمینی، به دلیل کشته شدن جمعی از مردم، این روز را برای همیشه عزای عمومی اعلام کرد. ۱۵ خرداد در تقویم [جمهوری اسلامی ایران](#) تعطیل رسمی است .

زمینه‌ها

در گذشت آیت الله [سید حسین بروجردی](#)^[۱]، تصویب [لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی](#) در دولت وقت که روحانیون بعضی از فقرات آن را مخالف با اسلام می‌دانستند^[۲]، انقلاب سفید^[۳] و حمله ماموران حکومتی به [مدرسه فیضیه](#) در فروردین ماه ۱۳۴۲^[۴] حوادثی بودند که زمینه ساز حوادث ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ شد .

روحانیون فرا رسیدن ایام [محرم](#) آن سال را فرصتی برای تبلیغات علیه برنامه‌ها و سیاست‌های [محمد رضا پهلوی](#) دانستند. حکومت در ماه محرم، خطاب به وعاظ و

روحانیون اعلام و به آن‌ها الزام کرد که در سخنرانی‌ها از بیان سه مطلب خودداری کنند: اول؛ علیه شخص اول مملکت سخن نگویند؛ دوم؛ علیه اسرائیل مطلبی گفته نشود؛ سوم؛ مرتب به مردم نگویند که اسلام در خطر است. با شروع ایام عزاداری محرم، وعظ و روحانیون به سخنرانی و وعظ پرداختند. آیت الله خمینی نیز در حین سخنرانی‌های پس از نماز، علیه هیأت حاکمه و حکومت پهلوی، صحبت می‌کرد.^{۱۵}

تاسوعا و عاشورای سال ۱۳۴۲ در شهرهای مختلف ایران به صحنه انتقاد علنی از حکومت پهلوی و عملکرد آن تبدیل شد و روزهای یازدهم و دوازدهم محرم نیز، در ادامه روزهای قبل به تظاهرات سیاسی مردم علیه حکومت پهلوی تبدیل گردید و شعارهایی به طرفداری از امام خمینی و علیه شاه و حکومتش سر داده شد. در روز یازدهم محرم، دانشجویان دانشگاه تهران نیز به جمع تظاهرکنندگان پیوستند. حکومت در واکنش به این رویدادها و به منظور تهدید و پایان دادن به تظاهرات، در صدد دستگیری امام خمینی و گروهی از روحانیون برآمد.^{۱۶}

سخنرانی و بازداشت امام خمینی

سید روح الله خمینی در ساعت ۶:۳۰ بعد از ظهر روز عاشورا سال ۱۳۸۳ (ق. ۱۳. خرداد ۱۳۴۲ ش.) با اعلام قبلی برای سخنرانی در مدرسه فیضیه قم حاضر شد و در سخنرانی خود به صراحت شاه وقت را مورد انتقاد قرار داد. در این روز؛ نیروهای امنیتی و انتظامی حکومت پهلوی در حالت آماده‌باش کامل بودند و

احتمال هر گونه خطر برای امام و سرکوب مردم انتظار می رفت. به گفته محمدعلی گرامی، سید مصطفی خمینی به شدت نگران جان آیت الله خمینی بود.

آیت الله خمینی بر خلاف روش رایج سخنرانان، ابتدا روضه خواند و بعد صحبت کرد. وی پس از شرح رخداد کربلا، حمله مأمورین حکومت پهلوی به مدرسه فیضیه در دوم فروردین سال ۱۳۴۲ را، به واقعه کربلا تشبیه کرد^[۷] که با شیون و گریه حاضران توأم گردید .

نیروهای حکومت پهلوی آیت الله خمینی را شبانه به تهران بردند سید حسن قمی و بهاءالدین محلاتی دو روحانی دیگری بودند که دستگیر و به تهران منتقل شدند^[۸].

راهپیمایی های اعتراضی

صبح روز پانزدهم خرداد، مردم قم و برخی از شهرها از دستگیری آیت الله خمینی مطلع شده و دست به اعتراض دامنه داری زدند. در تهران، دانشجویان دانشگاه تهران، کلاس ها را تعطیل کردند و به تظاهرات مردم پیوستند. بارفروشان نیز از مرکز شهر به حرکت درآمده و به تظاهرکنندگان ملحق شدند. تظاهرکنندگان که لحظه به لحظه به تعدادشان افزوده می شد، در صدد اشغال مراکز مهم دولتی و حکومتی از قبیل کاخ مرمر، اداره رادیو، اداره تسلیحات ارتش و غیره بودند.

بازاریان نیز با تعطیلی بازار و تجمع در مساجد و یا با پیوستن به تظاهرکنندگان، اعتراض صریح خود را اعلام کردند.^[۱۹]

درگیری و کشتار مردم

مأموران نظامی که در نقاط مرکزی و حساس شهرهای قم و تهران مستقر بودند به روی تظاهرکنندگان تیراندازی کردند. معترضین نیز با چوب و سنگ به دفاع از خود برخاستند. تظاهرات در آن روز و دو روز بعد نیز ادامه یافت و تعدادی از مردم کشته و مجروح شدند. فجیع‌ترین حادثه، قتل عام دهقانان کفن‌پوش ورامینی بود که در پشتیبانی از امام خمینی راهی تهران شده بودند. مأموران نظامی در سر پل باقرآباد با آن‌ها روبرو شده و با سلاح‌های سنگین آن‌ها را قتل عام کردند.^[۱۰]

واکنش حکومت پهلوی

پس از فرو نشستن درگیری‌ها، اسدالله اعلم نخست‌وزیر، در مصاحبه‌ای با روزنامه هerald تریبون در روز ۱۷ خرداد ۴۲ تهدید کرد که امام و برخی دیگر از علما، محاکمه نظامی خواهند شد و ممکن است حکم اعدام آن‌ها صادر شود. شاه نیز دو روز بعد طی سخنرانی بیانات امام و تظاهرات مردم را؛ به تحریک و پول بیگانگان – جمال عبدالناصر – دانست زیرا جمال عبدالناصر در آن زمان به دلیل همکاری شاه و اسرائیل روابط خصمانه‌ای با شاه داشت. در این راستا رسانه‌های حکومتی ادعا کردند که شخصی به نام عبدالقیس از بیروت با هواپیما وارد فرودگاه مهرآباد

شده و در گمرک مهرآباد حدود یک میلیون تومان پول از او به دست آمده و اعتراف کرده است که ناصر این پول‌ها را برای افراد معینی در ایران فرستاده است.^[۱۱]

واکنش علما و روحانیون

بخشی از واکنش علما به شکل ارسال تلگراف، صدور اعلامیه و فرستادن نامه صورت گرفت. تلگراف‌های زیادی از طرف علما از شهرستان‌های مختلف به تهران ارسال شد که برخی خطاب به مجامع حکومتی بوده است و ضمن انتقاد از حکومت، خواستار آزادی امام و سایر دستگیرشدگان شده بود (مانند تلگراف انتقادآمیز آیت‌الله سید محمود حسینی شاهرودی و آیت‌الله سید محمد هادی میلانی به شاه) و برخی دیگر به زندان قصر و نزد امام ارسال و برای ایشان آرزوی سلامتی شده بود (مانند تلگراف ۶۱ روحانی قزوین و همچنین تلگراف ۱۳ نفر از علمای خرم‌آباد، قم و شهر ری به امام). البته ناگفته نماند که همزمان با تلگراف‌ها، اعلامیه‌هایی نیز از سوی علما و در انتقاد از دولت صادر شد که به‌عنوان نمونه، می‌توان به اعلامیه^۱ آیت‌الله محمد رضا گلپایگانی اشاره کرد که از دولت انتقاد کرده و خواستار آزادی هرچه سریع‌تر سید روح‌الله خمینی و سایر دستگیرشدگان شده بود.^[۱۲]

علما و روحانیون از شهرستان‌های مختلف دست به مهاجرت زده و هنوز ۳۵ روز از قیام ۱۵ خرداد و دستگیری آیت الله خمینی نگذشته بود که گروهی از آنها وارد تهران شدند. به دنبال این اقدام علما، شاه تصمیم گرفت جلو مهاجرت را بگیرد و مانع ورود دیگر روحانیون به تهران شود. دولت به هواپیمای حامل سید محمد هادی میلانی، که عازم تهران بود، دستور بازگشت داد و بعضی از علما را مجبور به بازگشت به شهرهای خودشان کرد. اما دیری نگذشت که در این سیاست تجدیدنظر شد و مهاجرت علما ادامه یافت. با حضور مهاجران در تهران، آنها دست به تشکیل جلسات متعددی زدند و آمادگی خود را برای مقابله با اقدامات حکومت اعلام کردند. جو عمومی نیز به نفع علما بود و مردم از آنها حمایت می‌کردند. در نتیجه، شاه به ناچار عقب‌نشینی کرد و با اعلام عدم آسیب‌رسانی به آیت الله خمینی، اجازه داد که نمایندهٔ علما شخصاً با سید روح الله خمینی ملاقات کند. بدین ترتیب، جو عمومی با آزادی موقت سید روح الله خمینی و یارانش آرام گردید و مهاجرت ۱۴ روزهٔ علما با موفقیت پایان پذیرفت.^[۱۳]

آزادی امام خمینی

در ۱۵ فروردین ۱۳۴۳، پس از سالگرد واقعه فیضیه و پیش از ماه ذیحجه و محرم، آیت الله خمینی پیام آزادی خود را دریافت کرد و از قیطره خارج شده و

به منزل خود در قم منتقل شد. خبر آزادی او موجی از شادی آفرید و دیدارکنندگان را از قم و شهرهای دیگر، به سمت منزل او روانه ساخت. دولت نیز آزادی امام خمینی را نتیجه علایق مذهبی حکومت و احترام به مقامات روحانی تفسیر کرد.^[۱۴]

بزرگداشت ۱۵ خرداد

امام خمینی روز ۱۵ خرداد را چون عاشورا روز عزای عمومی ملت مظلوم دانست و روز حماسه و تولد جدید اسلام و مسلمانان نامید.^[۱۵] بعد از پیروزی انقلاب در سال ۱۳۵۷ش این روز در تقویم رسمی ایران تعطیل اعلام شد و همه ساله مراسم‌هایی به این مناسبت برگزار می‌شود .

پانویس

.۱

- پایگاه اطلاع رسانی حوزه .
- سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی .
- سایت تاریخ ایرانی .
- پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ره .
- پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ره .

• • [پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی موسسه تنظم و نشر آثار امام خمینی ره](#) .

• • [پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی دفتر تنظیم و نشر آثار امام خمینی ره](#) .

• • [سایت دفتر ادبیات انقلاب اسلامی](#) .

• • [پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی موسسه تنظم و نشر آثار امام خمینی ره](#) .

• • [پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران](#) .

• • [پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران](#) .

• • [پایگاه تحلیلی-تبیینی برهان](#) .

• • [پایگاه تحلیلی-تبیینی برهان](#) .

• • [پایگاه جامع تاریخ ایران](#) .

۱۰ • [پایگاه اطلاع رسانی حوزه](#) .

منابع

[دانشنامه جهان اسلام](#)

[پایگاه اطلاع رسانی حوزه](#) .

[پرتال پژوهشی و اطلاع رسانی موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ره](#) .

[سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی](#)

[سایت تاریخ ایرانی](#)

[سایت دفتر ادبیات انقلاب اسلامی](#)

[پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران](#)

[پایگاه تبیینی-تحلیلی برهان](#)